

Aleš Mrázek

Nový Občanský zákoník a status veřejné prospěšnosti

NEZISKOVKY.CZ 

Co je veřejná prospěšnost?

Status veřejné prospěšnosti je ve většině evropských zemí používán pro vymezení organizací, které svojí činností přispívají k veřejnému blahu.

Organizace s tímto statusem mají proto možnost ucházet se o podporu z veřejných zdrojů a požívat určitých výhod (typicky daňových úlev).

Udělení statusu veřejné prospěšnosti

Statut veřejné prospěšnosti organizace obdrží na základě svého poslání, činnosti, a po splnění určitých podmínek, které se týkají zejména její transparentnosti.

Vymezení veřejné prospěšnosti nemusí být, vzhledem k dynamické povaze společenských aktivit, vždy jednoznačné. Právní systémy jednotlivých zemí proto pracují pouze s určitými orientačními výčty a zdůrazňována je možnost použití opravných prostředků.

Příklady ze zahraničí

Ve většině zemí není veřejná prospěšnost jednoznačně definována, právo stanovuje spíše jen její charakteristické znaky.

Pro lepší orientaci může sloužit výčet veřejně prospěšných aktivit, který však má jen demonstrativní charakter (Německo).

Existují i pokusy o taxativní výčet veřejně prospěšných aktivit, avšak s důrazem na možnost jeho rozšíření (Maďarsko).

Potřeba vymezení statusu veřejné prospěšnosti v ČR

V České republice mají přístup k určitým zvláštním výhodám tzv. neziskové organizace.

V naší legislativě však explicitní vymezení neziskových organizací nenajdeme.

Přístup ke zvláštním výhodám je vázán pouze na určité právní formy. Tento přístup kromě České republiky v Evropě používá pouze Bulharsko.

Problematicnost současného stavu

Dle současného modelu je u nás poslání organizace posuzováno především při jejím vzniku.

Další sledování činnosti organizace může být problematické zvláště v případě občanských sdružení (nejrozšířenější forma NNO v ČR).

Nízká obligatorní transparentnost občanských sdružení činí tuto právní formu snadno zneužitelnou pro daňovou a finanční kriminalitu, jak ostatně ukazují některé případy z nedávné minulosti.

Přínosy zavedení statusu veřejné prospěšnosti

Zavedení statusu veřejné prospěšnosti do našeho práva by mohlo zásadním způsobem přispět k transparentnosti neziskového sektoru v České republice a posílení jeho důvěryhodnosti.

Důvěryhodnost, ať už směrem ke státu, veřejnosti nebo dárcům, je v současné době pro neziskové organizace přímo životně důležitá.

Diskuse o statusu veřejné prospěšnosti v ČR

Diskuse o zavedení statusu veřejné prospěšnosti je v České republice vedena už od přelomu let 2004 – 2005.

Mezi neziskovými organizacemi a státem se však nepodařilo najít shodu o parametrech ani o způsobu přidělování statusu.

Různé názorové skupiny se zformovaly i uvnitř samotného neziskového sektoru.

Návrh zákona o veřejné prospěšnosti

V květnu 2010 byl schválen věcný záměr zákona o veřejné prospěšnosti, do konce roku 2012 mělo vzniknout jeho paragrafové znění.

Kvůli politickým změnám a odporu části neziskových organizací však byly práce na zákonu na podzim roku 2010 zastaveny a zákon byl vrácen do připomínkového řízení.

Námitky proti statusu veřejné prospěšnosti

Kritici poukazují, že status veřejné prospěšnosti mají zvláštním zákonem upraven hlavně země bývalého východního bloku – Maďarsko, Polsko, Litva.

Tento přístup však má svoji logiku, v postkomunistických zemích se nelze opřít o dlouhodobou kontinuitu a platnost etických principů v této oblasti.

Veřejná prospěšnost v novém Občanském zákoníku

Veřejná prospěšnost byla zakotvena do návrhu nového Občanského zákoníku, který 9. 11. 2011 schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR.

Ustanovení občanského zákoníku jsou pouze obecná, počítá se s tím, že problematiku konkrétněji rozpracuje navazující legislativa (speciální zákon o veřejné prospěšnosti, daňové zákony apod.).

Odpor části neziskových organizací

Zazněly obvyklé argumenty o tom, že stát by do činnosti neziskového sektoru neměl zasahovat.

Byla zpochybňována kompetentnost a dokonce bezúhonnost některých členů legislativní rady vlády a bylo poukazováno na údajně svévolné rozšíření úpravy veřejné prospěšnosti v návrhu Občanského zákoníku.

Nezaznělo však žádný alternativní návrh, jak současnou situaci řešit.

Podoba ustanovení o veřejné prospěšnosti v novém OZ

Veřejné prospěšnosti se nový Občanský zákoník věnuje v § 146 – 152. Ve starší verzi to byly pouze § 145 – 146.

Status veřejné prospěšnosti je zde vymezen jen velmi obecně. Status může získat jakákoli právnická osoba. Podmínkou je vykonávání veřejně prospěšné činnosti, poskytování veřejně prospěšných služeb nebo podpory a dále reinvestice alespoň 2/3 zisku zpět do veřejně prospěšných aktivit. (§ 146)

Členem orgánů společnosti musí být pouze bezúhonné osoby (§ 148).

Obeně upraveno je nabytí statusu, jeho potvrzování a možnost odejmutí (§ 148-152).

Emoce budilo ustanovení § 148 písmeno c):
předměty vkladů do právnické osoby, pokud byly poskytnuty, pocházejí z poctivých zdrojů; uplynulo-li od splnění vkladové povinnosti alespoň deset let, má se za to, že předmět vkladu z poctivých zdrojů pochází.

Toto ustanovení je však v souladu s účetní legislativou a neznamena nemožnost vyšetřování po uplynutí této hlůty.

Co bude následovat?

Počítá se s tím, že obecná ustanovení Občanského zákoníku dále rozpracuje navazující legislativa v podobě speciálního zákona o veřejné prospěšnosti a dalších souvisejících zákonů např. daňových.

Aby pro veřejně prospěšné organizace bylo možné vyjednat skutečně důstojné podmínky, je však především třeba najít alespoň základní shodu uvnitř samotného neziskového sektoru.